

elementene til at djevelen som figur ble redusert og falt ned fra sin trone. Boken gir en klar og fornuftig begrunnelse for trolldomsprosessen endepunkt, noe som ellers kan etterlyses i forskningslitteraturen.

Forskning på trolldomsprosesser er et blomstrende felt. Julian Goodares bok om den europeiske heksejakten er nyskapende i den forstand at forfatteren presenterer nye analyser og nye forklaringer på aktuelle forskningsspørsmål. Hans perspektiver på trolldomsforfølgelsen fortjener oppmerksomhet. Goodare viser i sin fortolkning av den europeiske trolldomsforfølgelsen kunnskap, vilje og evne til å sette fenomenet inn i den samtidige historiske ramme. Men desto viktigere er distanse til stoffet, et skarpt overblikk og en analytisk holdning. Goodares mål er å finne forklaringsvariabler og mønstre som er holdbare for materialet som helhet. Dette gjør at de mange fasetter i denne materien får tre frem, også de som kompliserer et forenklet bilde. I de analyserende passasjene understreker forfatteren hensyntagen til de mange momenter, og dermed nødvendigheten av et nyansert bilde. Goodare avslutter sin bok med å si at dersom den europeiske trolldomsforfølgelsen kan lære oss noe i dag, er ideen om at vi kunne vært ofrene lett å godta. En vanskeligere lærdom å ta inn er at vi kunne ha vært forfølgerne.

Liv Helene Willumsen

| ANNA MARIA FORSSBERG: *The Story of War. Church and Propaganda in France and Sweden 1610-1710*, Nordic Academic Press, Lund 2016, 288 s., 239 SEK.

Bogens emne er noget snævrere end titlen angiver, nemlig takkegudstjenesterne med afsyngelse af *Te Deum laudamus* („O store Gud vi love dig“, *Den danske Salmebog*, nr. 9) efter en sejr eller fredsslutning. De var gammel skik i hele kristenheden og studeres her i systematisk sammenligning mellem to kongeriger, som både konfessionelt og politisk var meget forskjelligt bygget op.

Disse forskelle viser sig at slå kraftigt igennem både i de tekster, der blev distribueret til brug i gudstjenesten, og i hele ritualets afvikling. I Sverige var teksterne langt mere informative. Det var en side af en stærkere bestræbelse på at engagere alle undersåtter, først og fremmest som en samlet menighed, der i kor og takt vendte sig til Herren, men også som fædrelandets folk og som deltagere i et politisk system, der efter tidens målestok gav indflydelse til mange. I Frankrig var det rigets ledende skikkelser, især i Paris, der var i fokus ved selve gudstjenesten, mens folket blev engageret som tilskuere til de foregående processioner og deltagere i den efterfølgende offentlige fest. To elemen-

ter, der var henholdsvis fraværende og meget svagere i Sverige. Kun i Frankrigs kriseår 1709 søgte Ludvig 14. for alvor at forklare og engagere bredt.

Fokus i bogen er således på takkegudstjenesterne som en henvendelse fra herskerne til folket. Her antages de primært at skulle fungere som en legitimering af krigen. Det skarpe fokus i materiale og problemstilling giver grundlag for en grundig og informativ analyse. Måske lidt rigelig grundig, da analysen ud fra tre vinkler (*Information, Celebration, Narration*) fører til en del gentagelser. Der er imidlertid også ulemper. Fokus i materiale betyder, at bogen reelt kun behandler en lille del af den samlede narrativ om krigen, endda kun en del af den officielle narrativ i kirkelig ramme. Det gør det svært for alvor at nærme sig den større problemstilling, som titlen åbner for. Fokus på herskerens henvendelse til folket lukker for en mere åben diskussion af gudstjenesternes formål og funktion. De analyseres således aldrig som en henvendelse til Gud; og det følges ikke til bunds, at nogle af dem blev iværksat eller forment af forskellige eliter og dermed ikke var en henvendelse fra, men snarere til herskeren. Fokus på legitimeringen af krigens byrder og elendighed fjerner opmærksomheden fra, at takkegudstjenesterne helt åbenlyst hører hjemme i en tid, hvor krigen også blev aflæst positivt, formodentlig langt mere end i dag. Det fremgår indirekte af, at sejren kunne legitimere krigen i en grad, så der blev festet, og det fremgår også af detaljer, som at Ludvig 14. i 1697 måtte søge at legitimere *freden*, fordi den ikke var ærefuld.

Bogen giver således appetit på at vide mere om det bredere emne. Det vil også være muligt med et dansk udgangspunkt. Takkegudstjenesterne var mange. Alene i året 1659 var der således tre.

Gunner Lind

| HANNE FRØSIG DALGAARD: *Luksusforordninger – 1558, 1683, 1736, 1783, 1783 og 1799. 6 artikler bragt i tidsskriftet TENEN*, Dansk Tekstilhistorisk Forening, København 2015, 122 s., 175 kr.

For næsten 50 år siden – i 1969 – udkom værket *Dagligliv i Danmark i det syttende og attende århundrede* (Kbh. 1969), redigeret af Axel Steensberg. Værket rummer en yderst læseværdig artikel af Hanne Frøsig, „I fløjl eller vadmel“ (s. 377-402), hvor hun behandlede de sider af luksusforbruget, der relaterede sig til klædedragt i 1600-1700-tallet.

Det er lidt usædvanligt, at en forfatter næsten 50 år senere kan udsende en bog om samme emnekreds. Nærværende lille antologi rummer et optryk af seks artikler om luksusforordninger fra 1558 til 1799,